

взаємозв'язок особистості та ситуації у трьох аспектах: по різному сприймаються одна й та сама ситуація та відбувається різна реакція; особистість здатна сама обирати вплив на ситуацію; особистість сама бере участь у створенні своєї соціальної ситуації. Поняття «особистість у ситуації» розглядається як триразовий образ: особистість – ситуація-взаємодія між ситуацією та особистістю [1].

Список бібліографічних посилань

1. Байєр О. О. Життєві кризи особистості: навч. посібник. Д. : Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту, 2010. 244 с.
2. Балл Г. До визначення засад раціогуманістичного підходу в методології психологічної науки. *Психологія і суспільство*. 2000. № 2. С. 74-90.
3. Галецька І., Сосновський Т. Психологія здоров'я: теорія і практика. Л.: Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2006. 338 с
4. Макарова О. П. Профілактика психологічного здоров'я поліцейських в умовах професійної діяльності. *Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України: тези доп. II Всеукр. наук.-практ. конф., 28 травня 2021 р.* Харків: НА НГУ. 2021. С. 156-161.
5. Назаров О. О., Оніщенко Н. В., Садковий В. П., Садковий О. В., Склень О. І., Тімченко О. В. Психологічні особливості базових копінг-стратегій та особистісних копінг-ресурсів працівників пожежно-рятувальних підрозділів МНС України: монографія. Х.: Вид-во УЦЗУ, 2008. 221 с.
6. Екстремальна психологія: підручник / за заг. ред. О. В. Тімченка. К.: ТОВ "Август Трейд". 2007. 502 с

УДК 343.98

Катерина Миколаївна ПЕНЗЄВА,

*старший викладач кафедри криміналістики,
судової експертології та домедичної підготовки факультету № 1
Харківського національного університету внутрішніх справ;
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2526-0218>*

ЩОДО СТРУКТУРИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЗАПОДІЯННЯ НЕОБЕРЕЖНОГО ТЯЖКОГО АБО СЕРЕДНЬОЇ ТЯЖКОСТІ ТІЛЕСНОГО УШКОДЖЕННЯ

Визначення поняття криміналістичної характеристики кримінального правопорушення бере свій початок з 60-х років ХХ століття під час радянського етапу розвитку криміналістичної системи. До

теперішнього часу науковці продовжують займатися вивченням структури елементів криміналістичної характеристики злочинів. Науковці різних періодів становлення вітчизняної криміналістики вважали, що криміналістична характеристика злочинів складається з інформації щодо значущих та ефективних дій для розкриття та розслідування різних видів злочинів, і повинна включати в себе:

– характеристику вихідної інформації, системи даних про спосіб учинення та приховання злочину, його типові наслідки, особу ймовірного злочинця та ймовірні мотиви і мету злочину, особу ймовірної жертви злочину та деякі обставини вчинення злочину (місце, час, обстановка) [1, с.305];

– сукупність відомостей про загальні риси, типові ознаки, обставини та інші характерні особливості злочинів певного виду (групи), що мають організаційне й тактичне значення для їх розкриття [2, с. 23].

– загальна модель певної категорії злочинів, яка відображає особливості змісту і взаємозв'язку її складових елементів, і може бути використана з метою оптимального вирішення слідчих завдань, які притаманні розслідуванню злочинів певної категорії [3].

Розкриття змістовного наповнення та складових елементів наведеної наукової категорії до сих пір залишається доволі дискусійним питанням. Однак, наявність множинності думок з цього приводу не вносить суттєвих розбіжностей щодо структури криміналістичної характеристики кримінальних правопорушень.

Протягом всього періоду становлення та розвитку науки криміналістики удосконалювалось і структурний зміст криміналістичної характеристики злочинів. Сучасні науковці, що займалися її вивченням, вважають за необхідне включати до криміналістичної характеристики такі елементи: 1) спосіб учинення злочину; 2) спосіб приховування злочину, маскування злочинних дій; 3) типові сліди злочину; 4) характеристика злочинця; 5) характеристика потерпілого; 6) обстановка злочину (місце, час) [4, с. 35].

Проводячи дослідження у напрямку з розроблення та впровадження в практичну діяльність окремої підвидової методики розслідування заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження, погоджуючись з багатьма науковцями, нами вважається за доцільне виділити такі елементи складу криміналістичної характеристики зазначеного злочину, як: 1) особа злочинця, 2) особа потерпілого, 3) типові способи та сліди злочину, 4) місце, час та обстановка злочину, виходячи з наступного.

Одним з основних елементів у криміналістичній характеристиці кримінального правопорушення є особа злочинця. Вивчення особи

злочинця, його індивідуальних життєвих умов, інтелектуального рівня, стану фізичної підготовки, володіння спеціальними здібностями, навичками, притаманних йому психологічних особливостей, стану його психічного здоров'я, зокрема, внаслідок вживання алкоголю, наркотичних засобів, його зв'язків, відносин, взаємодії з соціумом, поведінки та мотивів, що спонукали його на вчинення злочину, проявів рішучості у своїх діях та інші особливості його особистості є необхідним та важливим для успішного розкриття злочину, вибору та застосуванню найбільш ефективних тактичних прийомів при проведеному досудового розслідування.

Подальшим елементом структури криміналістичної характеристики заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження є особа потерпілого. Потерпілий представляє собою криміналістичний інтерес у декількох аспектах. По-перше, саме здоров'я потерпілого є об'єктом злочину зазначеної категорії; по-друге, він є джерелом ідеальних слідів, а також носієм доказової інформації про подію злочину; по-третє, на потерпілому залишаються матеріальні сліди злочину, які підлягають експертному дослідженню. Крім того, потерпілий є джерелом відомостей про стосунки, які мали місце між ним та злочинцем, які можуть мати важливе значення для встановлення об'єктивних даних про обставини події злочину. Вивчаючи окреслене питання, не можемо не погодитись з думкою В.Ю. Шепітька щодо впливу на мету, мотив, місце, час, способи вчинення і приховування злочину наявності й характеру зв'язків і стосунків між потерпілим і злочинцем [5, с. 278]. Так, непоодинокі випадки, коли потерпілий та злочинець категорії злочинів, пов'язаних з нанесенням тілесних ушкоджень, були раніше знайомі, перебували в сімейних, дружніх, сусідських, робочих відносинах, проживали поруч, мали сталі неприязні відносини. Також особа потерпілого являє собою криміналістичний інтерес як особистість, яка має певне фізичне та психологічне здоров'я, демографічні ознаки (стать, вік, професія, національність, тощо), риси характеру, навички та особисті зв'язки, особливості в способі життя та поведінці, викликані як зовнішніми чинниками, наприклад, алкоголем напої, так і особистим ставленням до особи злочинця, коли в окремих випадках потерпілий може спровокувати дії злочинця. Крім того, потерпілий може проявляти певну зацікавленість в результатах розслідування, спотворювати факти та обставини, або приховувати їх.

Розглянемо такий елемент структури криміналістичної характеристики розслідування заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження, як типові способи та сліди

злочину, який відноситься до об'єктивної сторони складу злочину. Зазвичай в криміналістиці спосіб вчинення злочину розуміється як комплекс дій злочинця, в який включені підготовчі заходи, безпосередньо дії в момент вчинення злочину, та дії, направлені на приховування злочину, його слідів, а також своєї участі в ньому. Що стосується категорії злочинів, пов'язаних з необережним заподіянням тілесних ушкоджень, у більшості випадків до них заздалегідь не готуються, частіше вони вчиняються під час скандалу, суперечки, що раптово виникли. Винятком є ситуація, коли має місце підготовка до вчинення іншого виду злочину, під час якого вчиняється необережне спричинення тілесних ушкоджень. В такому випадку підготовчі дії до вчинення початкового злочинного наміру охоплюють вибір та вивчення місця, часу обстановки, можливий підбір інших учасників, пошук і пристосування знарядь і засобів, створення заздалегідь обставин для уникнення притягнення до кримінальної відповідальності. Заподіяння тілесних ушкоджень, не зважаючи на необережну форму вини, може мати досить широкий спектр способів їх вчинення. Це можуть бути нанесення тілесних ушкоджень шляхом застосування тільки фізичної сили, або за допомогою предметів, не призначених та не пристосованих для цього спеціально, або будь-яких інших знарядь, пристроїв, речовин. У випадку вчинення вказаного виду злочинів заходи щодо приховування їх слідів також можуть не здійснюватися, ураховуючи спонтанність, ненавмисність дій злочинця. В окремих ситуаціях дії, направлені на приховування злочину, можуть включати знищення слідів злочину, приховування чи знищення знарядь та засобів спричинення тілесних ушкоджень, а також приховування власних тілесних ушкоджень у разі їх отримання під час вчинення злочину, інсценування нещасного випадку, або іншого злочину, фальсифікація слідів третьої особи на місці злочину, погрози потерпілому, тощо.

Що стосується слідів вказаних видів злочинів, вони можуть бути ідеальними та матеріальними. Основними з останніх будуть тілесні ушкодження, внаслідок яких потерпілому може бути спричинена шкода у вигляді порушення цілісності, функцій органів, тканин організму людини, що може виражатися у відкритих та закритих переломах кісток, забоях, зокрема черепно-мозкових травмах, проникаючих пораненнях, крововиливах, саднах та ін. Також тілесні ж ушкодження можуть бути залишені й на тілі злочинця. Крім цього слідами вказаних злочинів можуть бути біологічні виділення людини; одяг потерпілого та злочинця; мікрочастки речовин та предметів; знаряддя та засоби; сліди, залишені руками, ногами, взуттям, іншими

предметами; сліди у вигляді пошкоджень предметів на місці злочину. Ідеальні сліди в таких категоріях злочинів будуть представлені інформацією в пам'яті потерпілого, злочинця, свідків та очевидців події, медичних працівників, тощо.

Ще одним складовим елементом криміналістичної характеристики злочинів вказаної категорії є місце, час та обстановка злочину. Велика кількість злочинів зазначеного виду вчиняється в житлових приміщеннях, в громадських місцях, зокрема в місцях стихійного відпочинку громадян, під час виникнення конфліктів, сварок, за умов неприязних відносин між їх учасниками, а також можуть мати мотиви ревнощів, помсти, хуліганські спонукання. Час вчинення таких злочинів концентрується у неробочі години: у вихідні дні, у вечірній або нічний час. Можуть супроводжуватися вживанням алкогольних напоїв, вживанням наркотичних засобів. Частіше заподіяння неумисних тілесних ушкоджень відбувається в умовах очевидності, імпульсивно, без завчасного планування. В залежності від місця, часу та обстановки злочину, конкретних обставин, які мали місце в окремому випадку, будуть відрізнятися й необхідні для проведення комплексу слідчих (розшукових) дій.

Отже зазначені елементи криміналістичної характеристики перебувають в тісному зв'язку між собою, мають важливе значення для обрання повного комплексу необхідних слідчих (розшукових) дій, розподілу оптимальної послідовності їх проведення, вибору найбільш доцільних та правильних прийомів з метою повного та всебічного проведення досудового розслідування кримінального правопорушення в цілях його розкриття та прийняття по кримінальному провадженню остаточного рішення, та є значущими для розроблення та впровадження в практичну діяльність окремої підвидової методики розслідування заподіяння необережного тяжкого або середньої тяжкості тілесного ушкодження як її складові.

Список бібліографічних посилань

1. Белкин Р. С. Курс криминалистики: в 3 т. М.: Юристъ, 1997. Т. 3: Криминалистические средства, приемы и рекомендации. 480 с.
2. Герасимов И. Ф. Криминалистическая характеристика преступлений в методике расследования. М.: Юристъ, 1976. 23 с.
3. Тищенко, В. В. (2017). Поняття й функції криміналістичної характеристики злочинів. Вибрані праці. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 100 с.
4. Бернас П. В. Поняття «криміналістична характеристика злочину». *Південноукраїнський правничий часопис*. 2017. № 2 С. 34-38.
5. Криміналістика: підручник / В. Ю. Шепітько, В. О. Коновалова, В. А. Журавель та ін.; за ред. проф. В. Ю. Шепітька. Х. : Право, 2008. 464 с.